

Elemzések a gazdasági és
társadalompolitikai döntések
el készítéséhez 21.

2001. január

Budapest, 2001. április

Az elemzés a Miniszterelnöki Hivatal megrendelésére készült.

Készítette: Gábos András

TÁRKI
Társadalomkutatási Intézet Rt.
1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Tel.: 309-7676
Fax: 309-7666
E-mail: tarki@tarki.hu
Internet: www.tarki.hu

Összegzés

A TÁRKI 2001. januárjában Omnibusz-adatfelvételt végzett 1522 fős, országos mintán. A minta valószínűségi minta, mely többlépcsős, arányosan rétegzett kiválasztással készült. A minta fő jellemzője, hogy minden felnőtt embernek egyenlő volt az esélye arra, hogy ő legyen a válaszadásra felkért személy. A kiválasztott személyek egy részének kiesése (válaszmegtagadások, elköltözések stb.) miatti mintatorzulást négydimenziós (korcsoport, nem, iskolai végzettség, lakóhely) súlyozással korigálták. A mintavételi eljárásból fakadó hibahatár $\pm 2,6\%$. Ez azt jelenti, hogy - mintavételi okokból - a teljes mintából becsült adatok 95%-os megbízhatósági szint mellett ennél nagyobb mértékben nem térnek el azoktól, melyeket a teljes népesség megkérdezése esetén regisztrálnánk. A teljes hiba ennél nagyobb lehet az adatfelvétel pontosságának és a kérdésekre adott érvényes válaszok arányának függvényében.

Az adatfelvétel eredményeit az alábbiak szerint összegezhetjük:

- Miközben a magyar lakosság – közép-kelet-európai összehasonlításban is – rossznak ítéli saját anyagi helyzetét, a közeljövő (következő 12 hónap) megítélésében az elmúlt egy év során pozitív elmozdulást figyelhettünk meg. Ma a magyarok nem látják rosszabbnak saját anyagi helyzetük jövőbeli alakulását, mint a csehek vagy a lengyelek, miközben egy évvel ezelőtt mindkét ország lakosainál jóval pesszimistábbak, a cseheknél pedig még a fél évvel ezelőtti adatok szerint is borúlátóbbak voltak. Javult, bár még mindig meglehetősen rossz, a magyarok véleménye országuk gazdasági helyzetéről, és ma már elmondható, hogy jobbnak látják gazdaságuk teljesítményét, mint a csehek vagy a lengyelek a sajátjukét. Hasonlóan jelentős különbség mutatkozik a gazdasági helyzet kilátásaival kapcsolatosan is a három ország lakosainak véleménye között: a magyarok a leginkább optimisták, közöttük a következő 12 hónapban javulásra számítók aránya ez év januárjában, kis mértékben ugyan, de felülmúlta a negatív változásra számítókét. Az összehasonlító eredmények értékelésekor tekintettel kell azonban lennünk arra a tényre, hogy a három ország összevethető adatai minden féléven belül egyetlen hónap adatfelvételéből származnak, tehát a féléves, vagy éves időszakot csak két, esetleges adatpont összehasonlítása révén tudjuk értékelni. Ez pedig – mintavételi és nem-mintavételi okokból – kisebbnek, vagy éppen nagyobbak mutathatja a valódi különbségeket, ráadásul nem sokat mond az adott perióduson belül történekről.
- A magyar állampolgárok továbbra is inkább elégedetlenek, mint elégedettek a kormány és az ellenzék, választások óta nyújtott tevékenységével, valamint a demokrácia működésével. Ha az adatokat cseh-magyar-lengyel összehasonlításban vizsgáljuk, azt láthatjuk, hogy a magyar kormány tevékenységét az ország polgárai jobbnak ítélik, mint a cseh vagy a lengyel kormányét a cseh, illetve a lengyel polgárok. Az ellenzék tevékenységét Magyarországon kicsit, Lengyelországban viszont lényegesen jobbnak tartják a kormány teljesítményénél. Csehországban viszont fordított a helyzet: a kormány megítélése, bár alapvetően rossz, még így is kedvezőbb az ellenzékénél.
- A magyar lakosság döntő többsége hallott már arról, hogy 2001-től a minimálbér összege 40 ezer forint, hogy ebben az évben 10,3%-kal emelkedik a nyugdíjak összege, hogy az egyetemi és főiskolai hallgatók diákhitelt vehetnek majd igénybe tanulmányaik folytatásához, és hogy jelentősen növekedett a két-, valamint a három- és több eltartott gyermek után járó személyi jövedelemadó-kedvezmény összege. Csak a lakosság kisebb része, mintegy kétötöde hallott arról, hogy a kis-

és közép vállalkozók beruházási adókedvezményben részesülnek nyereségük egy meghatározott szintjéig, és hogy a gyed felső határa 50 ezerről 80 ezer forintra emelkedett. Ugyancsak a lakosság nagyobbik része vagy minden vonatkozásban egyetért ezekkel a konkrét intézkedésekkel, vagy egyetért ugyan magával az intézkedéssel, de kevesli az arra fordított források nagyságát. Ez utóbbiak aránya elsősorban a nyugdíjmelés kapcsán számottevő: a lakosság kétharmada kevesli a nyugdíjmelés mértékét. A legtöbben, a lakosság 13%-a a vállalkozók beruházási adókedvezményét utasította el minden vonatkozásában.

- Egyik megnevezett intézkedés sem befolyásolja külön-külön az emberek többségének életét. A legtágabb kört a nyugdíjmelés érinti, ez az intézkedés a megkérdezettek 44%-ának életére lesz hatással. A legkevesebb ember életét (7%) a gyed felső határának megemlése befolyásolja, de csak a lakosság 8-8%-átónál nem érint több embert a diákhitel és a vállalkozók adókedvezménye sem. Az érintettek alapvetően az intézkedések pozitív hatására számítanak, mindenképp a diákhitel és az eltartott gyermekek után járó adókedvezmény tekintetében. A legvitatottabb ebből a szempontból a minimálbér emelése, az érintettek egynegyede – mindenképp a vállalkozói réteg – úgy érzi, saját életére negatív hatással lesz ez a változás.
- A magyar közvélemény szerint néhány fontosabb társadalmi csoport – a nyugdíjasok, a nagycsaládok, a magán-, illetve az állami szférában foglalkoztatottak – helyzete nem változott számottevően az elmúlt egy évben, a munkanélküliek helyzetében pedig jelentős romlást érzékelt a lakosság. Az először említett négy társadalmi csoport helyzetének változását értékelő válaszok nem térnek el lényegesen egymástól, kisebb-nagyobb eltérések azonban megfigyelhetők. A foglalkoztatottak helyzetét jobbnak ítélik a nyugdíjasokénál, a magánszektorban dolgozókéét pedig az állami alkalmazottakénál. Általában elmondható, hogy a vélemények meglehetősen megosztottak voltak, a középső „Nem változott” válaszkategóriába csak a válaszok egyötöde-egyharmada esett. Különösen megosztottnak bizonyult a lakosság a három- és többgyermekesek helyzetének megítélésében: kétötödük szerint a nagycsaládok helyzete javult az elmúlt egy évben, ugyancsak kétötödük szerint viszont romlott. Az állásfoglalásokat jelentősen befolyásolta a válaszadók társadalmi hovatartozása.

1. Vélemények az állampolgárok saját anyagi és az ország gazdasági helyzetéről, a jövőbeli kilátásokról

Ahogy minden hónapban, úgy 2001. januárjában is kíváncsiak voltunk arra, hogy az állampolgárok miként értékelik saját anyagi helyzetüket, és milyen kilátásokkal néznek jövőjük elébe. Megkérdeztük továbbá őket arról is, hogy miként vélekednek az ország gazdasági helyzetéről, és milyen várakozásaik vannak a kérdéses időpontját követő egy évre vonatkozóan. Mind a négy kérdéshez egy-egy ötfokú értékelési skálát mellékelünk. Az elemzés során elsősorban az átlagértékekre támaszkodtunk. A magyarországi adatfelvétellel egyidőben Csehországban és Lengyelországban is készült felmérés, mely ugyanezeket a kérdéseket (is) tartalmazta. Az elemzés kitér a három kelet-közép-európai ország adatainak összehasonlítására is.

1.1. Szubjektív helyzetértékelés – az állampolgárok anyagi helyzete

A magyar lakosok saját anyagi helyzetükre vonatkozó értékelésében az utóbbi néhány hónapban megfigyelhető kis mértékű javulások még mindig a statisztikai hibahatáron belül maradnak. A januári adatok (a válaszok átlaga 2,65) tehát nem különböznek statisztikailag szignifikáns mértékben a múlt év második felében mért egyetlen adatponttól, így a fél évvel ezelőtti, júliusitól sem. Hasonlóképpen nem tapasztalhattunk ebben az időszakban jelentős változást a másik két közép-európai ország lakosságának véleményében sem. Így továbbra is a magyarok a leginkább, a csehek pedig a legkevésbé elégedetlenek saját anyagi helyzetükkel. Csehországban az ötfokú skálán elhelyezett válaszok átlaga 2,98, Lengyelországban pedig 2,75 volt.

Magyarországon a népesség átlagánál jobbnak értékelik saját anyagi helyzetüket a 40 év alattiak (2,74), a felsőfokú végzettségűek (3,04), az érettségizettek (2,87), a legfelső jövedelmi ötdhöz tartozók (3,02), továbbá az önállók, vállalkozók (2,99).

A saját anyagi helyzettel kapcsolatos kilátásokban a múlt havi adatokhoz képest regisztrált újabb kismértékű változás immár azt jelenti, hogy a tavaly augusztus óta tartó, enyhe emelkedés mértéke már kívül esik a statisztikai hibahatáron. Az e havi adatok átlaga 2,88, ami hat századponttal magasabb, mint a 2000. augusztusi átlag és öttenél, mint a tavaly júliusi. A várakozások tekintetében a három vizsgált ország lakosai közül a magyarok a legoptimistábbak, a csehek pedig a legpesszimistábbak (2,80), ám ezek a különbségek nem jelentősek. Az adatok nagyfokú hasonlóságát mutatja a válaszok struktúrája is. A csehek esetében azonban ebben a féléves időszakban a válaszok átlagának egytizedpontos csökkenést tapasztalhattunk, ami a kilátások romlásának érzékelésére utal.

Magyarországon az átlagnál optimistábbaknak mondhatjuk a 40 év alattiakat (3,09), a diplomásokat (3,15), az érettségizetteket (3,07), a legfelső jövedelmi kategóriába tartozókat (3,09), az önállókat, vállalkozókat (3,17), a kisebb városokban élőket (2,96) valamint a budapestieket (2,96). Minél jobbnak ítéli valaki a saját anyagi helyzetét, annál optimistábban tekint a jövőbe (1.7. sz. táblázat). A saját anyagi helyzetét jónak vagy nagyon jónak ítélik egyharmada helyzetének javulására számít a következő egy évben és csupán 8% tart kedvezőtlen változástól. Ezzel szemben az anyagi helyzetüket rossznak vagy nagyon rossznak értékelők közel fele (44%) számít helyzetének további romlására, és csak 15%-uk vár javulást a következő 12 hónapban.

A helyzetüket és kilátásaikat is negatívan megítélők között mindenekelőtt a legkevésbé iskolázottakat, a nyugdíjasokat és a munkanélkülieket találjuk.

1.1.-1.2. sz. táblázat. Vélemények az állampolgárok jelenlegi és jövőbeli saját anyagi helyzetéről (öt fokú skálán: 1 – nagyon rossz, illetve sokkal rosszabb, mint most; 5 – nagyon jó, illetve sokkal jobb, mint most)

	Jelenlegi anyagi helyzet (%)		
	Magyarország	Csehország	Lengyelország
Nagyon jó	0,4	2,0	8,0
Jó	7,9	27,0	13,0
Nem is jó, nem is rossz	57,9	44,0	46,0
Roszs	23,5	21,0	12,0
Nagyon rossz	10,2	6,0	21,0
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,65</i>	<i>2,98</i>	<i>2,75</i>
Nem tudja*	0,1	0,0	0,0

	Anyagi helyzet egy év múlva (%)		
	Magyarország	Csehország	Lengyelország
Sokkal jobb, mint most	0,9	1,1	1,0
Jobb, mint most	21,3	14,4	15,2
Ugyanilyen	48,3	54,4	56,6
Roszsabb, mint most	23,9	23,3	20,2
Sokkal rosszabb, mint most	5,6	6,7	7,1
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,88</i>	<i>2,80</i>	<i>2,83</i>
Nem tudja*	5,5	10,0	1,0

*az összes megkérdezett százalékában (Magyarország: N=1522, Csehország: N=989, Lengyelország: N=1069)

Magyarországon aziránt is érdeklődtünk, hogy az emberek miként látták az elmúlt egy évben a saját anyagi helyzetükben bekövetkezett változásokat. A válaszadók közel fele semmilyen változást nem tapasztalt ezen a területen, a helyzetük rosszabbodását érzékelők aránya viszont több, mint kétszerese a javulást érzékelőkének (1.3. számú táblázat). Az öt fokú skálán értékelt válaszok átlaga, 2,68 is azt mutatja, hogy többen vannak, akik úgy érzik helyzetük romlott az elmúlt egy évben, mint akik javulást tapasztaltak. Egyetlen nagyobb társadalmi csoportról sem állíthatjuk, hogy tagjai átlagosan anyagi helyzetük javulását tapasztalták volna az elmúlt évben. A magasabb státusú csoportokra az a jellemző, hogy nem érzékeltek változást. A válaszok átlaga a felsőfokú végzettségűek és a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók között a skála középső értékének közelében volt (2,98 illetve 2,99). Ugyancsak stagnálást érzékeltek a magánszektorban foglalkoztatottak (2,99).

A lengyelek között a magyarországinál lényegesen nagyobb a saját anyagi helyzetük romlását, illetve javulását érzékelők közötti arány. Saját helyzetének romlásáról a lengyelek 44%-a, javulásról 8%-a számolt be.

1.3. sz. táblázat Hogyan változott meg anyagi helyzete az egy évvel ezelőttihez képest? (ötfokú skálán: 1 – sokkal rosszabb, mint most; 5 – sokkal jobb, mint most)

	N=	%
sokkal jobb, mint most	12	0,8
jobb, mint most	226	14,9
ugyanilyen	698	46,1
rosszabb, mint most	428	28,2
sokkal rosszabb, mint most	152	10,0
<i>Összesen</i>	<i>1516</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,68</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	6	0,4

*az összes megkérdezett százalékában (N=1522)

1.2. Szubjektív helyzetértékelés – az ország gazdasági helyzete

Míg saját anyagi helyzetüket a magyarok ítélik a legrosszabbnak, addig az ország gazdasági helyzetének értékelése tekintetében a helyzet éppen fordított. Az ötfokú skálán mért válaszok átlaga Magyarországon a legnagyobb (2,68) és Lengyelországban a legalacsonyabb (2,35). A csehek véleménye a magyaroké és a lengyeleké között helyezkedik el (2,51). Ha az adatok dinamikáját vizsgáljuk, akkor a fél évvel ezelőtti helyzethez képest a magyarok és a csehek esetében nem túl jelentős, de statisztikailag szignifikáns, pozitív változást tapasztalhatunk, a lengyelek értékelése országuk gazdasági helyzetéről viszont egyáltalán nem változott. A magyarok esetében az egy hónappal korábbi adatokhoz képest mért változás is statisztikailag szignifikánsnak mondható. Bár a válaszok átlagai a három országban különböznek egymástól, hasonlóságot is találunk közöttük. Az ország gazdasági helyzetét pozitívnak értékelők arány mindhárom országban 10% alatt marad. Az átlagokban mutatkozó különbségek abból adódnak, hogy a három ország lakosainak válaszai eltérő módon oszlanak meg a semleges és a negatív értékelések között. A magyarok többsége szerint a gazdasági helyzet nem jó, de nem is rossz, a lengyeleknek azonban csak egyharmada vélekedik így, 48%-uk viszont rossznak minősítette azt.

Magyarországon a teljes minta válaszaiból kapott átlagnál magasabb átlagokat regisztrálhatunk a felsőfokú végzettségűek (2,92), és a legfelső jövedelmi ötödhöz tartozók (3,02) esetében, más társadalmi-gazdasági háttérváltozók azonban nem mutattak erős kapcsolatot a gazdasági helyzet megítélésével. Minél jobbnak ítéli valaki saját anyagi helyzetét, annál valószínűbb, hogy az ország gazdasági helyzetét is jónak ítéli (1.8. sz. táblázat). A saját anyagi helyzetüket jónak vagy nagyon jónak

értékelők egynegyede, a rossznak vagy nagyon rossznak értékelők csupán 4%-a tartja jónak az ország gazdasági helyzetét.

Nemcsak az ország jelenlegi gazdasági helyzetét, hanem a gazdaság kilátásait is a magyarok ítélik meg a legkedvezőbbben. A múlt évi júliusi adatokhoz képest Magyarországon pozitív, Csehországban kis mértékű negatív változást tapasztaltunk. A lengyel adatok statisztikai értelemben nem különböznek a hat hónappal korábbi eredményektől. A magyar adatok esetében mért különbség nagyságát (14 századpont) az is befolyásolja, hogy a december és január között is egy jelentős elmozdulást figyelhattunk meg. A decemberi 2,94-es átlagot követően januárban az ötfokú skálán érvényes választ adók átlaga 3,05 volt. A válaszadók fele egyetlen országban sem számít változásra a következő egy év során. Míg azonban a magyarok között 28% a pozitív változásban reménykedők aránya, addig a csehek és a lengyelek között ugyanez az arány 20% alatt marad. a pozitív és negatív változásra számítók arányában nincs érzékelhető különbség. Ezzel szemben a csehek és a lengyelek egynegyede a gazdasági helyzet kismértékű romlására számít, miközben a magyarok csupán 17%-a vélekedik így. A nagymértékű negatív változásra számítók aránya mindhárom országban 4% körül alakult.

Magyarországon a férfiak (3,11), a 40 év alattiak (3,12), a diplomások (3,26), az érettségizettek (3,13), az ötödik jövedelmi ötdbe tartozók (3,17), az alkalmazottak (3,15), valamint a megyei jogú városokban élők (3,16) között többségben vannak a gazdasági helyzet javulására számítók. Annál optimistábban látják a válaszadók a gazdasági helyzettel kapcsolatos kilátásokat, minél jobbnak értékelik saját- és az ország gazdasági helyzetét, valamint saját anyagi helyzetük alakulásának esélyeit (1.9. - 1.11. sz. táblázatok). A kapcsolat a jelenlegi gazdasági helyzet és a kilátások, illetve a saját anyagi helyzetre és a gazdasági helyzetre vonatkozó kilátások között a legerősebb.

1.3. – 1.4. sz. táblázat. Vélemények az ország jelenlegi és jövőbeli gazdasági helyzetéről (ötfokú skálán: 1 – nagyon rossz, illetve sokkal rosszabb, mint most; 5 – nagyon jó, illetve sokkal jobb, mint most)

	Az ország jelenlegi gazdasági helyzetet (%)		
	Magyarország	Csehország	Lengyelország
Nagyon jó	0,0	0,0	0,0
Jó	9,3	7,2	9,4
Nem is jó, nem is rossz	54,7	42,3	30,2
Roszz	30,5	44,3	47,9
Nagyon rossz	5,6	6,2	11,5
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,68</i>	<i>2,51</i>	<i>2,35</i>
Nem tudja*	4,8	3,0	4,0

	Az ország gazdasági helyzete egy év múlva (%)		
	Magyarország	Csehország	Lengyelország
Sokkal jobb, mint most	0,6	0,0	0,0
Jobb, mint most	28,4	18,2	16,3
Ugyanilyen	50,5	52,3	54,3

Roszbabb, mint most	16,8	25,0	25,0
Sokkal rosszabb, mint most	3,7	4,5	3,3
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>3,05</i>	<i>2,84</i>	<i>2,82</i>
Nem tudja*	8,3	12,0	8,0

*az összes megkérdezett százalékában (Magyarország: N=1522, Csehország: N=989, Lengyelország: N=1069)

Magyarországon a gazdasági helyzet elmúlt egy évben mutatott teljesítményének értékelésére is kértük a lakosságot. A válaszadók kétötöde szerint a helyzet nem változott, közel egynegyedük szerint javult, a romlást tapasztalók aránya pedig elérte az egyharmadot. A gazdasági helyzet romlását főként a nyugdíjasok, a legalacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők, valamint a legalsó jövedelmi ötödbe tartozók érzékelték.

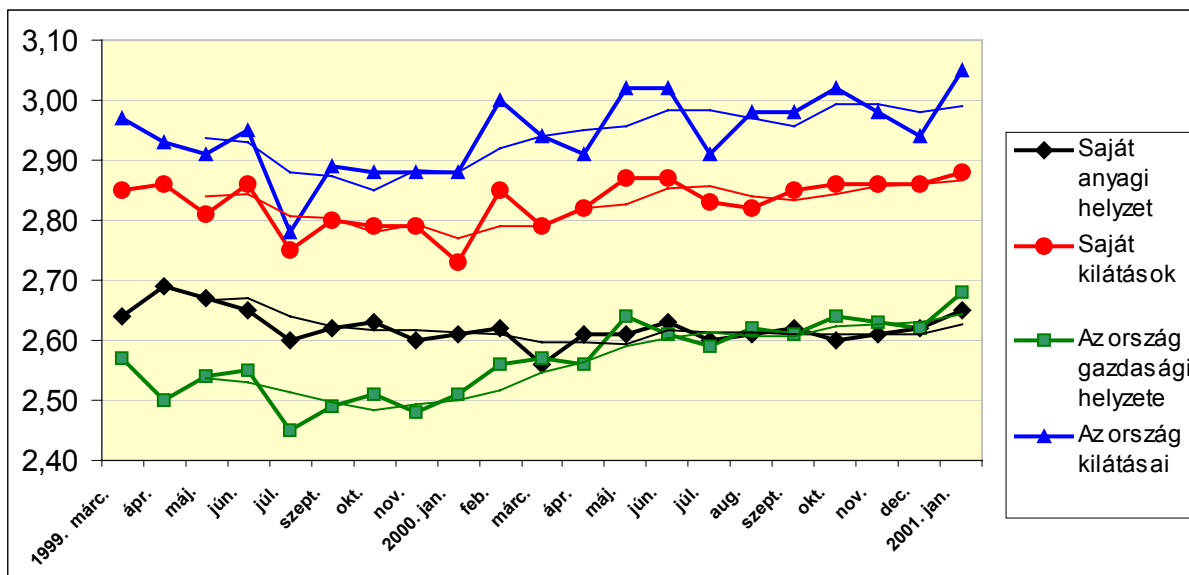
1.6. sz. táblázat Hogyan változott meg az ország gazdasági helyzete az egy évvel ezelőttihez képest? (öt fokú skálán: 1 – sokkal rosszabb, mint most; 5 – sokkal jobb, mint most)

	N=	%
sokkal jobb, mint most	2	0,2
jobb, mint most	330	23,2
ugyanilyen	612	43,1
rosszabb, mint most	368	25,9
sokkal rosszabb, mint most	108	7,6
<i>Összesen</i>	<i>1420</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>		<i>2,82</i>
nem tudja, nem válaszolt	102	6,7

*az összes megkérdezett százalékában (N=1522)

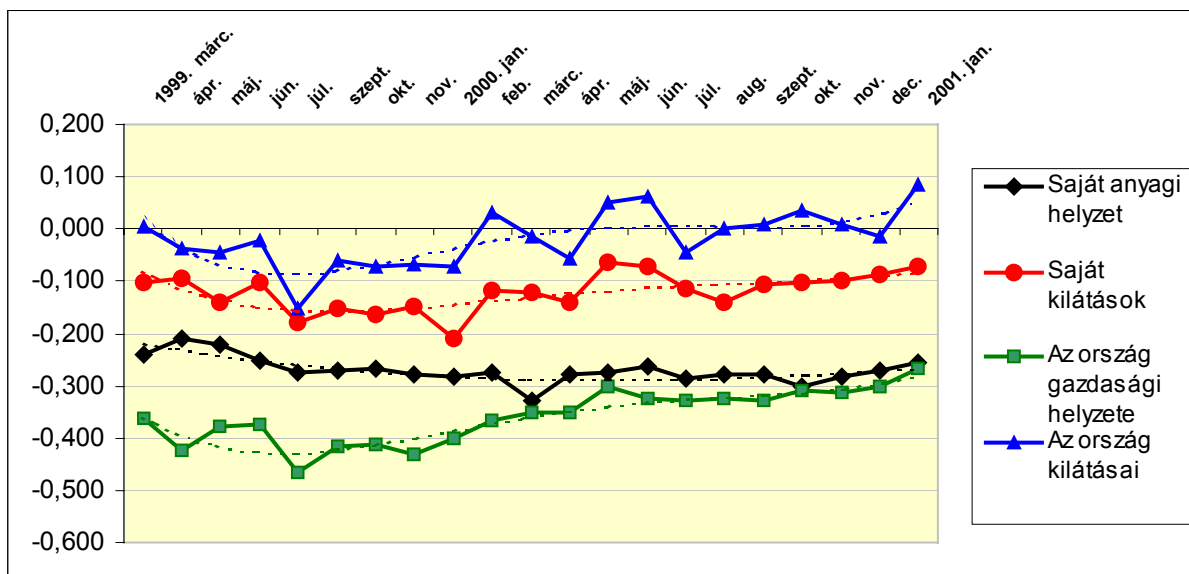
1.1. sz. ábra. A lakosság helyzetértékelése saját anyagi helyzetére és az ország gazdasági állapotára vonatkozóan – a válaszok átlagainak időbeli összehasonlítása

A grafikonon szereplő görbék az 1999. márciusa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok az adott hónapban, egy ötfokú skálán értékelt vélemények átlagát jelölik (1– nagyon rossz, 5 – nagyon jó). A görbékhez illesztett trendvonalak háromhavi mozgóátlag-számítással készültek. Ennek lényege, hogy az adott havi adat a három legutolsó hónap adatainak átlagaként áll elő.

1.2. sz. ábra. A lakosság helyzetértékelése saját anyagi helyzetére és az ország gazdasági állapotára vonatkozóan – időbeli összehasonlítás

A grafikonon szereplő görbék az 1999. márciusa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok az adott hónapban megfogalmazódott pozitív és negatív vélemények számának különbségét mutatják az összes érvényes válaszhoz viszonyítva. A mutató értéke 0, ha a pozitív és negatív vélemények száma azonos, -1, ha nincs pozitív vélemény és +1, ha nincs negatív vélemény. A görbékhez illesztett trendvonalak negyedfokú polinomiális típusúak.

1.7. sz. táblázat A saját anyagi helyzet és az arra vonatkozó kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jó	33,1	58,7	8,3	100,0	121
Se nem jó, se nem rossz	24,6	51,2	24,2	100,0	824
Roszs	15,4	40,7	43,9	100,0	492
Összesen	22,2	48,2	29,6	100,0	1437
chi2=89,8; szf=4; szgf=0,000					

1.8. sz. táblázat A saját anyagi helyzet és az ország gazdasági helyzetének értékelése közötti kapcsolat (%)

	Jó	Se nem jó, se nem rossz	Roszs	Összesen	N=
Jó	26,6	54,8	18,5	100,0	124
Se nem jó, se nem rossz	9,6	60,4	30,1	100,0	845
Roszs	4,2	44,7	51,1	100,0	479
Összesen	9,3	54,7	36,0	100,0	1448
chi2=116,8; szf=4; szgf=0,000					

1.9. sz. táblázat A saját anyagi helyzet és az ország gazdasági helyzetével kapcsolatos kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jó	40,3	50,4	9,2	100,0	119
Se nem jó, se nem rossz	33,0	49,4	17,5	100,0	817
Roszs	18,9	52,4	28,7	100,0	460
Összesen	29,0	50,5	20,5	100,0	1396
chi2=52,5; szf=4; szgf=0,000					

1.10. sz. táblázat A saját anyagi helyzetre és az ország gazdasági helyzetére vonatkozó kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jobb lesz	20,8	54,0	25,2	100,0	313
Nem változik	8,7	60,6	30,7	100,0	668
Roszbabb lesz	2,0	45,4	52,6	100,0	401
Összesen	9,5	54,7	35,8	100,0	1382
chi2=123,2; szf=4; szgf=0,000					

1.11. sz. táblázat Az ország gazdasági helyzete és az arra vonatkozó kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jó	56,5	35,6	7,8	100,0	306
Se nem jó, se nem rossz	23,9	64,7	11,4	100,0	648
Roszs	15,2	40,0	44,8	100,0	395
Összesen	28,8	50,9	20,4	100,0	1349
chi2=324,8; szf=4; szgf=0,000					

1.12. sz. táblázat Az állampolgárok saját- és az ország helyzetének szubjektív megítélése társadalmi-gazdasági jellemzők szerinti bontásban

	Jelenlegi anyagi helyzet	Anyagi helyzet egy év múlva	Az ország jelenlegi gazdasági helyzete	Az ország gazdasági helyzete egy év múlva
NEM				
Férfi	2,73	2,95	2,74	3,11
Nő	2,57	2,81	2,62	3,00
<i>Együtt</i>	2,65	2,88	2,68	3,05
<i>N=</i>	1520	1438	1449	1395
ÉLETKOR				
18-39	2,74	3,09	2,67	3,12
40-59	2,61	2,79	2,69	3,07
60-	2,55	2,67	2,66	2,92
<i>Együtt</i>	2,65	2,88	2,68	3,05
<i>N=</i>	1517	1435	1446	1392
ISKOLAI VÉGZETTSÉG				
legfeljebb általános iskola	2,41	2,66	2,59	2,94
szakmunkásképző	2,60	2,88	2,61	3,04
érettségi	2,87	3,07	2,76	3,13
felsőfokú	3,04	3,15	2,92	3,26
<i>együtt</i>	2,65	2,88	2,68	3,05
<i>N=</i>	1520	1438	1449	1395
JÖVEDELMI HELYZET				
legelső ötöd	2,18	2,79	2,51	3,00
második ötöd	2,47	2,83	2,66	3,08
harmadik ötöd	2,65	2,95	2,68	3,06
negyedik ötöd	2,78	2,81	2,62	3,07
legfelső ötöd	3,02	3,09	2,88	3,17
<i>együtt</i>	2,62	2,89	2,67	3,08
<i>N=</i>	1108	1055	1063	1032
GAZDASÁGI AKTIVITÁS				
alkalmazott	2,79	2,94	2,71	3,15
önálló, vállalkozó	2,99	3,17	2,70	3,04
nyugdíjas	2,49	2,67	2,67	2,95
munkanélküli	2,17	3,02	2,56	3,00
egyéb inaktív	2,67	3,00	2,64	3,02
<i>együtt</i>	2,65	2,88	2,68	3,05
<i>N=</i>	1520	1438	1449	1395
TELEPÜLÉS JOGÁLLÁSA				
Budapest	2,74	2,96	2,69	3,05
megyei jogú város	2,71	2,93	2,80	3,16
város	2,64	2,96	2,67	3,08
község	2,57	2,76	2,61	2,98
<i>együtt</i>	2,65	2,88	2,68	3,05
<i>N=</i>	1520	1438	1449	1395

2. A politika szereplőinek és a demokrácia állapotának lakossági megítélése

A januári adatok tanúsága szerint az elmúlt fél évben mindhárom közép-európai országban valamelyest javult, bár összességében még mindig negatív a kormány tevékenységének megítélése. Magyarországon és Lengyelországban (2000. július: 1,99, 2001. január: 2,08) ez a javulás kismértékű, de statisztikai értelemben szignifikáns, Csehországban viszont a statisztikai hibahatáron belüli volt a változás (2,21-ről 2,26-ra). A magyarok véleménye a decemberi adatokhoz képest jelentősen javult, a négyfokú skálán értékelt válaszok átlaga tizennégy századponttal, 2,24-ről 2,38-ra növekedett. A kormány tevékenységét inkább rossznak ítézők aránya tíz százalékponttal magasabb, mint a pozitívan vélekedőké.

A magyar kormány tevékenységével a férfiak (2,47) kevésbé elégedetlenek, mint a nők (2,31), a elégedetlenek a legkevésbé, a 40-49 évesek viszont a leginkább (2,17). A többi korcsoport esetében nem tapasztalhatunk jelentős eltéréseket a teljes népesség átlagához képest. A kormány eddigi tevékenységével való elégedetlenség csökken az iskolai végzettséggel és az egy főre jutó háztartásjövedelemmel. Ha a válaszadók gazdasági aktivitása szerint vizsgáljuk a kormány megítélésével kapcsolatos vélekedéseket, azt láthatjuk, hogy azzal az önálló, vállalkozók (ideértve a szellemei szabadfoglalkozásúakat is) a legelégedettebbek (2,49), a munkanélküliek pedig a legelégedetlenebbek (2,15). Jelentős eltérés mutatkozik a magán- és az állami szektorban foglalkoztatottak véleménye között. A magánszektorhoz tartozók véleménye összességében inkább negatív (2,32), míg az állami szektorban érintettek véleménye inkább pozitív (2,62) az Orbán-kormány eddigi tevékenységéről. Továbbra is inkább negatív a budapestiek véleménye, ebben a csoportban regisztráltuk a legalacsonyabb átlagot (2,27).

2.1. sz. táblázat A kormány tevékenységének megítélése

(négyfokú skálán: 4 – egyértelműen pozitív, 1 – egyértelműen negatív)

	Magyarország		Csehország	Lengyelország
	N=	%	%	%
Egyértelműen pozitív	78	5,8	2,5	1,2
Inkább pozitív	536	39,6	33,3	26,7
Inkább negatív	566	41,8	51,9	51,2
Egyértelműen negatív	173	12,8	12,3	20,9
<i>Összesen</i>	<i>1353</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,38</i>		<i>2,26</i>	<i>2,08</i>
Nem tudja, nem válaszolt*	169	11,1	19,0	14,0

*az összes megkérdezett százalékában (Magyarország: N=1522, Csehország: N=989, Lengyelország: N=1069)

Magyarországon arra is megkértük a válaszadókat, hogy értékeljék a rendszerváltás utáni, szabadon választott kormányok tevékenységét. Azt kérdeztük, hogy a három – az Antall/Boross-, a Horn-, illetve a – mandátumát még ki nem töltő – Orbán-kormány közül melyiknek a teljesítményét ítélik a legjobbnak. A megkérdezettek egytizede nem tudott egyértelműen állást foglalni a kérdésben. Azok közül, akik ezt megtették, 17% szerint egyik kormány teljesítménye sem különbözik a másik

kettőjétől. A legtöbben a Horn-kormány tevékenységét ítélték a legjobbnak, az érvényes választ adók 36%-a vélekedett így. 26%-uk szerint az Orbán-, 19%-uk pedig az Antall-kormány nyújtott jobb teljesítményt. Az Antall/Boross-kormány megítélése a legalsó jövedelmi ötödbe tartozók (24%), a munkanélküliek (28%) és a nem nyugdíjas inaktívok (25%) között a legjobb. A Horn-kormány teljesítményét a nyugdíjasok (41%) és a munkanélküliek (42%), a harmadik és a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók (41-41%), a magánszektorban dolgozók (36%) és a fővárosiak (41%) értékelték a legnagyobb arányban legjobbnak. Az Orbán-kormány a felsőfokú végzettségűek (37%), a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók (31%), az alkalmazottak (31%), az állami szektorban foglalkoztatottak (38%) között mutatkozott a leginkább népszerűnek. A foglalkoztatottak összességét figyelembe véve nem találtunk különbséget a Horn- és az Orbán-kormány megítélése között.

2.1.a. sz. táblázat A rendszerváltás utáni magyar kormányok tevékenységének lakossági megítélése

	N=	%	Érvényes válaszok %-ában
Antall-Boross-kormány	257	16,9	19,2
Horn-kormány	482	31,7	35,9
Orbán-kormány	347	22,8	25,9
Egyik sem	253	16,7	18,9
(Összesen)	(1340)	(88,0)	100,0
Nem tudja	177	11,6	-
Nem válaszolt	5	0,3	-
Összesen	1522	100,0	-

Magyarországon az ellenzék tevékenységének megítélésében is pozitív változás következett be a decemberi adatokhoz képest (2,39-ről 2,43-ra), ez a változás azonban egyrészt belül maradt a statisztikai hibahatáron, másrészt lényegesen kisebb, mint amit a kormány megítélése esetében tapasztaltunk. Ez az adat nem különbözik a fél évvel ezelőtől, a válaszok átlaga tavaly júliusban is 2,43 volt. Ha a válaszok struktúráját összehasonlítjuk a hat hónappal ezelőtti struktúrával, azt láthatjuk, hogy a kettő teljes egészében megegyezik. Az inkább pozitív véleményt formálók aránya (46%) ebben a hónapban kis mértékben meghaladja a negatívan vélekedőket (43%), az egyértelműen negatív minősítést adók aránya (8%) pedig közel háromszorosa az egyértelműen pozitívan vélekedőkének (3%). Továbbra is megfigyelhető az a különbség, hogy a négyfokú skála két szélső kategóriájába arányosan kevesebb válasz érkezik az ellenzék, mint a kormány megítélésekor. Az ellenzék tevékenységének értékelésekor a bizonytalanok aránya továbbra is kétszerese a kormány megítélése esetében regisztráltaknak.

Mind a csehek, mind pedig a lengyelek esetében az ellenzék tevékenységének pozitívabb megítélésével találkozunk most, mint fél évvel korábban. A változás a csehek esetében 17-, a lengyelek esetében pedig 13 századpontos volt.

Magyarországon a teljes népességben mért átlagtól csupán a 60-69 évesek (2,50), és az önállók, vállalkozók (2,51) válaszainak átlaga tér el statisztikailag szignifikáns mértékben. Adataink szerint az állami szektorban foglalkoztatottak között negatívabb

(2,30) az ellenzék tevékenységének megítélése, mint a foglalkoztatott népességben (2,39), vagy a magánszférában foglalkoztatottak között (2,42). Az ellenzék működésének megítélésénél azonban még mindig lényegesen kisebb különbségek tapasztalhatóak az egyes társadalmi csoportok között, mint a kormány esetében.

2.2. sz. táblázat Az ellenzék munkájának megítélése (négyfokú skálán: 4 – egyértelműen pozitív, 1 – egyértelműen negatív)

	Magyarország		Csehország	Lengyelország
	N=	%	%	%
Egyértelműen pozitív	33	2,8	1,4	4,3
Inkább pozitív	536	45,9	29,0	52,2
Inkább negatív	502	43,1	53,6	33,3
Egyértelműen negatív	95	8,2	15,9	10,1
<i>Összesen</i>	<i>1166</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,43</i>		<i>2,16</i>	<i>2,51</i>
Nem tudja, nem válaszolt*	356	23,4	31,0	31,0

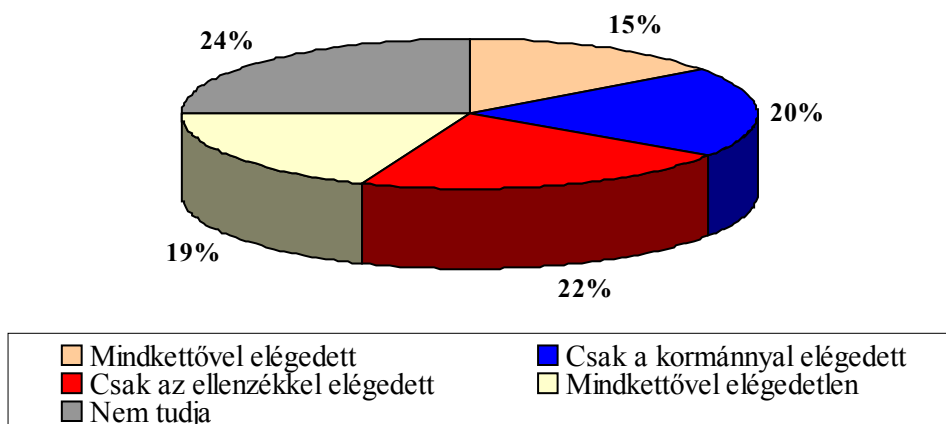
*az összes megkérdezett százalékában (Magyarország: N=1522, Csehország: N=989, Lengyelország: N=1069)

Megvizsgáltuk azt is, hogy a kormány és az ellenzék megítélése között milyen kapcsolat van. A válaszadók közel egynegyede vagy a kormány vagy az ellenzék eddigi teljesítményéről nem tudott egyértelmű értékelést adni. További egyötödük mind a kormány, mind pedig az ellenzék tevékenységével elégedetlen, és 15% azoknak az aránya, akik mindkettővel elégedettek. Csak a kormány tevékenységével a válaszadók 20%-a, és csak az ellenzék munkáját ítéli meg pozitívan 22%-uk.

2.3. sz. táblázat A kormány és az ellenzék tevékenységének együttes megítélése

	N=	%	Érvényes válaszok %-ában
Mindkettővel elégedett	227	14,9	15,0
Csak a kormánnyal elégedett	298	19,6	19,7
Csak az ellenzékkel elégedett	327	21,5	21,7
Mindkettővel elégedetlen	288	18,9	19,1
Nem tudja	370	24,3	24,4
(Összesen)	(1510)	(99,2)	100,0
Nem válaszolt	12	0,8	-
Összesen	1522	100,0	-

2.1. sz. ábra A kormány és az ellenzék tevékenységének együttes megítélése

A magyar demokrácia megítélésében a legutóbbi időszakban regisztrált csökkenés nem folytatódott, hanem egy pozitív változás következett be. A decemberi válaszok átlaga 2,16, míg a januáriaké 2,26 volt. Januárban az elégedetlenek aránya másfélszerese volt az elégedettekének.

Az átlagosnál elégedettebbnek mutatkoznak a 18-29 évesek (2,41) és a 70 év feletiek (2,38), a felsőfokú végzettségűek (2,42), a felső jövedelmi ötödbe tartozók (2,40), valamint az állami szektorban foglalkoztatottak (2,37) és a megyei jogú városban élők (2,38). Minél elégedettebb valaki az Orbán-kormány tevékenységével, annál pozitívabban nyilatkozik a demokrácia magyarországi működéséről. Az ellenzék és a demokrácia működésének megítélése között nem tapasztalható hasonlóan erős kapcsolat.

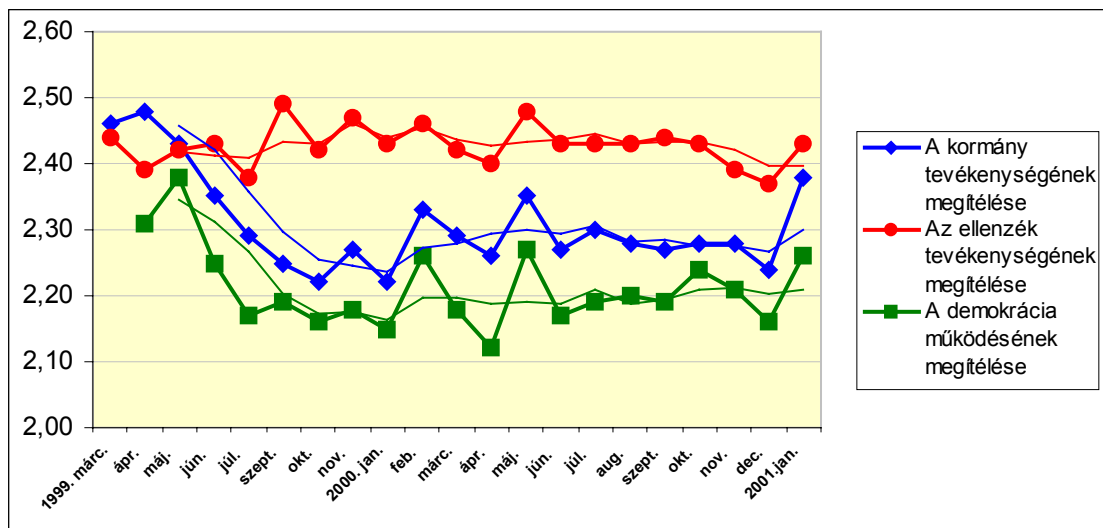
2.4. sz. táblázat Elégedettség a demokrácia működésével (az érvényes válaszok százalékában, négyfokú skálán: 4 – nagyon elégedett, 1 – nagyon elégedetlen)

	N=	%
Nagyon elégedett	11	0,8
Elégedett	545	39,5
Elégedetlen	621	44,9
Nagyon elégedetlen	204	14,8
<i>Összesen</i>	<i>1381</i>	<i>100,0</i>
Átlag	2,26	
Nem tudja, nem válaszolt*	141	9,2

*az összes megkérdezett százalékában

2.2. sz. ábra A kormány és az ellenzék tevékenységének megítélése időbeni összehasonlításban

A grafikonon szereplő vonalak az 1999. március óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok a válaszok a négyfokú skálán (1 – egyértelműen negatívan, 4 – egyértelműen pozitívan) mért válaszok átlagait jelentik az adott kérdésben, az adott hónapban. A görbékhez illesztett. Ennek lényege, hogy az adott havi adat a három legutolsó hónap adatának átlagaként áll elő.

3. A kétéves költségvetés egyes elemeinek lakossági megítélése

A januári adatfelvétel során a kormány által beterjesztett és az Országgyűlés által tavaly decemberben elfogadott kétéves költségvetés néhány fontosabb elemére vonatkozóan kérdeztük a lakosság véleményét. Hat olyan intézkedést választottunk ki, melyek jelentős változást jelentettek a 2000. évi helyzethez viszonyítva (a minimálbér emelése, a diákhitel bevezetése, a vállalkozások nyereségadó-kedvezménye, az eltartott gyermekek után járó adókedvezmények növelése vagy a GYED felső határának megemlése), vagy a lakosság jelentős részét érintették (ilyen a 10%-os nyugdíjmelés). Minden esetben a csak a 2001. évi költségvetési évet érintő változások kerültek be a kérdések közé, akkor is, ha a törvény már a 2002. évre is pontosan megjelölte a változás mértékét. A hat intézkedéssel kapcsolatban ugyanazt a négy kérdést tettük fel a válaszadóknak: hallottak-e az intézkedésről, egyetértenek-e azzal, befolyásolják-e életüket ezek a változások, és ha igen, milyen irányban.

Az eredmények ismertetése és értelmezése előtt utalnunk kell arra, hogy a hat kiválasztott intézkedés csak a költségvetés – bár fontos, de – kis részét fedik le. Nem vonhatunk le tehát általános következtetéseket arra vonatkozóan, hogy a magyar lakosság mit gondol a kétéves költségvetés egészéről. A következtetések tehát csupán az adott intézkedésekre vonatkozhatnak. Emellett a kérdésblokk kizárólag olyan intézkedéseket tartalmaz, melyek az elosztás „nyereség-oldalát” jelenítik meg.

3.1. Informáltság

Először arról érdeklődtünk, hogy a magyar lakosság mennyire informált a költségvetés nevesített intézkedései tárgyában. Azt kérdeztük mindenkitől, hogy hallott-e már az általunk felsorolt intézkedésekről.

Az eredmények azt mutatják, hogy a válaszadók többsége a költségvetési törvény mindegyik felsorolt eleméről hallott már (3.1. sz. táblázat). Ez alól kivételt csak a vállalkozók beruházási adókedvezménye és a gyed felső határának közel kétharmados emelése jelentett. Ezekről csak a lakosság kétötöde rendelkezett valamilyen információval a megkérdezés időpontjában. A vállalkozók adókedvezményével kapcsolatban a leginkább érintettek, tehát az önállók, vállalkozók bizonyultak a legtájékozottabbaknak: több mint kétharmaduk értesült az adatfelvétel időpontjában a beruházási adókedvezményről. A gyermekgondozási díj felső határának emeléséről a legnagyobb arányban a középkorúak (48%) és a felsőfokú végzettségűek (61%) hallottak.

A legtöbben a minimálbér 40 ezer forintra történő emeléséről értesültek (96%). Ez a magas arány nyilvánvalóan nem független attól, hogy a minimálbér 56%-os emelésének terve már tavasszal a nyilvánosság elé került, és a tervet kísérő viták szinte folyamatosan napirenden tartották ezt a témát az év folyamán. Ugyanakkor a kormányzat is tudatosan törekedett arra, hogy üzenetét ezzel kapcsolatban eljuttassa a lakossághoz. Szintén magas volt azok aránya is, akik a 2001. évi 10%-os nyugdíjmelésről (82%) vagy a szeptembertől bevezetendő diákhitelről értesültek (70%). A nyugdíjmelés minden év végén visszatérő téma, a diákhitel pedig – a kormányzat tudatos kommunikációján túl – nagyon sok embert érint közvetve vagy közvetlenül, ráadásul – például a nyugdíjmelés rutinjához képest, bár évek óta keresik a konstrukció megvalósításának lehetőségeit – viszonylag új téma volt a nyilvánosság számára. Érdekesség, hogy az információ legkevésbé a legfiatalabb, 18-39 éves korosztályokhoz jutott el, a legtájékozottabbak ebben a témában a

középkorúak (40-59 évesek) voltak, 77%-uk hallott már diákhitel lehetőségéről. Ezekhez képest viszonylag alacsonynak mondható az adókedvezmények jelentős mértékű emelésének ismertsége a lakosságon belül, 63%-uk hallott róla. A legtájékozottabbnak a 30-39 évesek, közülük is elsősorban a férfiak, bizonyultak, 73%-uk hallott az adókedvezmények mértékének változásáról.

3.2. Értékelés

Ezt követően arról érdeklődtünk, hogy miként értékelik a magyar lakosok ezeket az intézkedéseket: egyetértenek-e azokkal vagy sem? A kérdést mindenkinek feltettük, függetlenül attól, hogy hallott-e vagy sem azokról. Több lehetőséget is kínáltunk a válaszadásra: az alternatívák tartalmazták az intézkedés és az abban számszerűsített legfontosabb összeg kombinációit. Tehát valaki egyetérthetett az intézkedéssel, de sokallhatta, vagy éppen kevesellhette a szóban forgó összeg nagyságát.

A válaszadóknak csak kisebbik része nem értett egyet a felsorolt intézkedésekkel, vagy kevesellte az azokra fordítandó források nagyságát. A válaszok főként az intézkedéssel és az összeggel is egyetértők, vagy az összeget keveslők között oszlottak meg. Az alábbiakban egyenként tárgyaljuk a hat intézkedés megítélését.

Az évi 210 ezer forintos, mindenki által igénybe vehető diákhittel a lakosság fele teljes mértékben egyetért. További egynegyedük szerint a hitel ötlete jó, ám az arra szánt, illetve az egy diák által igénybe vehető összeg nagysága alacsony. Ezzel szemben csak a lakosság 5%-a van azon az állásponton, hogy bár a hitel ötlete jó, az összeg túl nagy, további 7% pedig teljes egészében ellenzi az intézkedést. A megkérdezettek 15%-a nem tudott állást foglalni. Ha a vélemények megoszlását a válaszadók életkora szerint vizsgáljuk, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy a legfiatalabbak, a 18-29 évesek között a legalacsonyabb az intézkedéssel egyet nem értők aránya, ugyanakkor az átlagnál nem magasabb közöttük az egyetértők és az összeget keveslők aránya, felülreprezentáltak viszont a bizonytalanok. Az intézkedés a legnagyobb arányú támogatásra a 30-39 évesek körében talált. Az iskolai végzettség erősebb és egyértelműbb kapcsolatot mutat a diákhitel bevezetésének értékelésével. Minél magasabb a válaszadó iskolai végzettsége, annál kevésbé bizonytalan és annál inkább támogatja az intézkedés bevezetését, miközben kevesli az arra fordítandó források nagyságát. Az egyet nem értők aránya a legfeljebb általános iskolát végzettek között a legnagyobb, de arányuk ebben a társadalmi csoportban sem éri el a 10%-ot.

A vállalkozók beruházási adókedvezményének a megítélésében a legbizonytalanabb és a legmegosztottabb a közvélemény. Az intézkedéssel teljes mértékben egyetértők aránya 39%, az 10 milliós összeget keveslőké 13%, az összeget sokallóké pedig 9%. Egyáltalán nem értett egyet az adókedvezmény megadásával a megkérdezettek 13%-a. A megkérdezettek egynegyede nem tudott határozott választ adni erre a kérdésre. A nők között magasabb volt az intézkedést ellenzők, a férfiak között pedig az azt támogatók aránya. A fiatalabb, 18-29 és a 30-39 éves korosztályok között a teljes népességbeli részarányuknál többen voltak az egyetértők (43-, illetve 46%). Az iskolai végzettség szerinti vizsgálat azt mutatta, hogy a magasabb iskolai végzettségűek és különösen az egyetemet, főiskolát végzettek között vannak a legnagyobb arányban egyetértők vagy olyanok akik szerint a megjelölt összeg nem is elégséges. A vállalkozók, önállók kétharmada ebben a formájában is egyetért az intézkedéssel, egynegyedük pedig még magasabb összegű nyereséget is el tudna

képzelné, mely után a kedvezményt igénybe lehet majd venni. A fővárosiak között volt a legmagasabb az egyetértők aránya, 45%.

A legegységértelműbb állásfoglalás a nyugdíjmeléssel kapcsolatban érkezett. A válaszadók több, mint kétharmada kevesli annak mértékét. Egynegyedük a 10%-os emeléssel teljes mértékben egyetért, az egyet nem értők aránya csupán 1%. A nyugdíjmelés mértékét alacsonynak tartók arány értelemszerűen a nyugdíjas korúak között volt a legnagyobb, 83%, de ez az arány még a 18-39 évesek között is 58% volt. A legfeljebb általános iskolát végzettek 76% szerint lehetett volna magasabb is az emelés mértéke és így vélekedett a felsőfokú végzettségűek 68% is, miközben az érettségizettek között regisztráltuk a legtöbb olyan válaszadót, akik szerint a nyugdíjmelés mértéke éppen megfelelő (32%).

A minimálbér 56%-os, 25500 forintról 40 ezer forintra történő emelésével a válaszadók kétötöde teljes mértékben egyetértett, ugyanennyien voltak viszont azok, akik szerint az emelés mértéke lehetett volna nagyobb is. Sokallta az összeg a válaszadók 6%, és ugyanennyien (7%) voltak azok is, akik egyet nem értésüket fejezték ki. A bizonytalanok aránya 8% volt. Kismértékű eltérés tapasztaltunk a férfiak és a nők véleménye között. A férfiak között arányosan többen voltak az ellenzők, a nők között pedig a minimálbér összegét keveslők. Az iskolai végzettség hatása ez esetben is meglehetősen erősnek és egyértelműnek mutatkozott. Az iskolai végzettség szintjével arányosan növekedett az intézkedéssel ebben a formában egyetértők, és egyenes arányban csökkent az összeget keveslők aránya. Az alkalmazottak és a nem nyugdíjas vagy munkanélküli eltartottak körében volt a legmagasabb (44-, illetve 46%) az összeget keveslők aránya, a vállalkozók 12% egyértelműen ellenezte a minimálbér emelését, 17%-uk pedig az emelés arányát sokallta. A munkanélküliek között magasabb volt az emeléssel a megvalósult módon egyetértők aránya (46%), mint a teljes népességben. Az állami szektorban dolgozók között meglehetősen magas, 14% volt az intézkedést ellenzők, és alacsony, 35% az összeget sokallók aránya, miközben a foglalkoztatottak között összességében felülreprezentáltak voltak a nagyobb arányú emelésre számítók.

Az eltartott gyermekek után járó személyi jövedelemadó-kedvezmények összegének jelentős emelésével és az emelés mértékével a válaszadók fele egyetértett. Valamivel több, mint egynegyedük nagyobb arányú emelést is el tudott volna képzelni. Az ellenzők és az összeget sokallók aránya együttesen sem érte el a 10%-ot. Az emelés mértékét alacsonynak találók aránya a 30-39 évesek (36%) és a megyei jogú városokban élők között (33%) volt a legmagasabb. Az ellenzők aránya az 50-59 évesek, a felsőfokú végzettségűek és a budapestiek között (7-7%) között volt valamivel magasabb, mint a teljes népességben. Az intézkedéssel legnagyobb arányban egyetértőket az érettségizettek (56%), a legfelső jövedelmi ötöd tagjai (60%), valamint az önállók, vállalkozók (63%) között találjuk.

Ugyancsak a válaszadók fele értett egyet minden tekintetben a gyed felső határának 50 ezer forintról 80 ezer forintra emelésével. Egyötödük szerint még ennél is nagyobb arányban lett volna szükség a felső összeghatár emelésére. Meglehetősen magas, 20% volt azok aránya, akik nem tudtak egyértelműen állást foglalni ebben a kérdésben. Egy nagyobb mértékű emelést tartottak volna optimálisnak a 30-39 évesek (27%), a legelső jövedelmi ötödbe tartozók (30%), a nem nyugdíjas inaktívok (30%) és a megyei jogú városokban élők (28%). A leginkább érintettek, tehát az egyéni jövedelmük szerint a negyedik és ötödik ötödbe sorolt nők véleménye valamelyest eltért egymástól. Míg a legfelső ötödbe sorolt nők 70%-a minden tekintetben egyetértettek az intézkedéssel, addig a negyedik ötödbe tartozó nők között a teljes

népességbeli részarányuknál valamelyest többen voltak az intézkedéssel egyetértők, ám az emelés mértékét alacsonynak találók aránya (24%).

3.1. sz. táblázat A magyar lakosság informáltsága a költségvetési törvényben foglalt egyes intézkedésekről (%)

	Hallott róla	Nem hallott róla	Nem tudja	Összesen	N=
Szeptembertől minden egyetemi és főiskolai hallgató évi 210 ezer forintig diákhitelt vehet fel	70,3	29,2	0,4	100,0	1521
Az egyéni vállalkozók 10 millió forint nyereségig beruházási adókedvezményt vehetnek igénybe	42,8	56,7	0,5	100,0	1518
A nyugdíjemelés mértéke ebben az évben 10,3% lesz	82,4	17,5	0,1	100,0	1520
A minimálbér idej összege 40 ezer forint lesz	95,5	4,3	0,2	100,0	1519
A két elartott gyermek után járó személyi jövedelemadó-kedvezmény összege kétszer, a három és többgyermek után járó pedig háromszor magasabb lesz, mint tavaly volt	62,6	37,1	0,3	100,0	1518
A gyermekgondozási díj felső határa 80 ezer forintra nő a jelenlegi 50 ezerről	40,4	59,0	0,6	100,0	1513

3.2. sz. táblázat A költségvetési törvényben foglalt egyes intézkedések megítélése a lakosság körében (%)

	Egyetért, de többet kellene erre fordítani	Az intézkedéssel és a mértékével is egyetért	Az intézkedéssel egyetért, de kevesebbet kellene erre fordítani	Az intézkedéssel sem ért egyet, másra kellene a pénzt fordítani	Nem tudja	Összesen	N=
Diákhitel	24,1	49,0	4,8	7,1	15,0	100,0	1467
Egyéni vállalkozók beruházási adókedvezménye	12,8	39,0	8,9	12,9	26,4	100,0	1425
Nyugdíjemelés	68,5	23,5	2,1	1,3	4,6	100,0	1487
Minimálbér emelése	39,9	38,9	5,6	7,2	8,3	100,0	1501
Az elartott gyermekek után járó személyi jövedelemadó-kedvezmény	28,0	50,5	2,4	3,7	4,2	100,0	1457
A gyermekgondozási díj felső határának emelése	20,5	53,0	4,3	2,6	19,5	100,0	1432

3.3. Érintettség

Ezt követően arra voltunk kíváncsiak, hogy befolyásolja-e és ha igen, miként az emberek életét a megnevezett hat intézkedés. Az e két kérdésre adott válaszok eredményeit a 3.3.a. és a 3.3.b. számú táblázatok tartalmazzák.

Az adatok alapján megállapíthatjuk, hogy egyik intézkedés sem befolyásolja külön-külön az emberek többségének életét. A legtágabb kört a nyugdíjemelést érinti, ez az intézkedés a megkérdezettek 44%-ának életét befolyásolja. A 10%-os nyugdíjemelést által érintettek nagy többsége, 83%-a úgy vélte, hogy az intézkedés hatása számára pozitív lesz. A minimálbér emelése a válaszadók egyharmadát érinti. Ezen belül az érintettek több, mint kétharmada pozitív, valamivel kevesebb, mint egyharmada pedig negatív hatást vár az intézkedéstől. Ebben az értelemben a minimálbér emelése a közvélemény által legvitatottabb a hat felsorolt intézkedés közül. Az intézkedés saját életükre gyakorolt negatív hatásától tartók között felülreprezentáltak a férfiak, a felsőfokú végzettségűek, a vállalkozók és a fővárosiak. A vállalkozók 70%-a tart a minimálbér negatív hatásától.

A lakosság egyötödének életét befolyásolja az eltartott gyermekek után járó adókedvezmény összegének jelentős emelése. Közülük szinte mindenki pozitív hatást remél. A gyermekek után járó adókedvezmény emelés által – saját bevallásuk szerint – érintettek között felülreprezentáltak a 40 év alattiakat, a szakmunkás végzettségűek, a háztartás egy főre jutó jövedelme szerint a legalsó, saját személyes jövedelmük szerint viszont a két felső jövedelmi ötdobbe tartozók, az alkalmazottak és a nem nyugdíjas inaktívok. Ugyancsak szinte mindenki, akinek életét befolyásolja a gyed felső határának emelése, pozitív hatást vár, bár ez az intézkedés csak a válaszadók 7%-ának életére lesz hatással a közeljövőben.

A diákhitel és a vállalkozók beruházási adókedvezménye a lakosság 8-8%-ának életére lesz hatással. Mindkét intézkedés esetében az érintettek között a pozitív hatást várók vannak döntő többségben, a negatív következményekkel számolók aránya nem éri el a 10%-ot.

3.3.a. sz. táblázat A költségvetési törvényben foglalt egyes intézkedések befolyása a lakosság életére (%)

	Befolyásolja	Nem befolyásolja	Nem tudja	Összesen	N=
Diákhitel	7,8	91,4	0,8	100,0	1520
Vállalkozók beruházási adókedvezménye	7,8	91,3	0,8	99,9	1519
Nyugdíjemelés	44,1	55,3	0,7	100,1	1520
Minimálbér emelése	34,9	64,2	0,9	100,0	1516
Az elartott gyermekek után járó személyi jövedelemadó- kedvezmény	21,8	77,6	0,6	100,0	1520
A gyermekgondozási díj felső határának emelése	7,3	92,0	0,7	100,0	1518

3.3.b. sz. táblázat A költségvetési törvényben foglalt egyes intézkedések befolyása a lakosság életére (%)

	Egyértelműen pozitívan	Inkább pozitívan	Inkább negatívan	Egyértelműen negatívan	Nem tudja	Összesen	N=
Diákhitel	52,6	34,7	6,7	1,0	5,1	100,0	116
Vállalkozók beruházási adókedvezménye	35,7	48,4	6,5	4,8	4,6	100,0	117
Nyugdíjemelés	43,0	40,2	11,7	2,6	2,4	100,0	658
Minimálbér emelése	36,1	32,2	18,2	8,5	4,9	100,0	525
Az elartott gyermekek után járó személyi jövedelemadó- kedvezmény	58,3	35,1	2,7	1,2	2,6	100,0	329
A gyermekgondozási díj felső határának emelése	65,3	27,9	3,4	3,4	-	100,0	108

3.4. Különböz társadalmi csoportok helyzetének alakulása 2000-ben lakossági vélemények alapján

Az elfogadott költségvetés egyes intézkedéseivel kapcsolatos kérdésblokk lekérdezése előtt arra is kíváncsiak voltunk, hogy a lakosság mit gondol a társadalmi csoportok helyzetében az elmúlt év folyamán bekövetkezett változásokról. Öt csoportot választottunk ki – a nyugdíjasokat, a három- és többgyermekes családokat, az állami, valamint a magánszektorban foglalkoztatottakat és a munkanélkülieket – és mindegyik esetben azt kértük, hogy a megkérdezettek egy ötfokú skálán ítéljék meg: javult, romlott vagy éppen változatlan maradt a megnevezettek helyzete a 2000. év folyamán. Az eredményeket a 3.4. számú táblázat és a 3.1. számú ábra foglalja össze.

Az öt megnevezett társadalmi csoport közül egyikről sem mondhatjuk el, hogy a lakosság véleménye szerint helyzete javult volna az elmúlt esztendőben. Az érvényes válaszok átlaga alapján leginkább azt mondhatnánk, hogy a – a munkanélküliek kivételével – a csoportok tagjainak helyzete nem változott számottevően. Az átlagok mögötti megoszlás viszont a lakosság értékelésének megosztottságára utal, a harmadik, tehát a „nem változott” válaszkategóriába legfeljebb a válaszok egyharmada érkezett, a nyugdíjasok, a nagycsaládok és a munkanélküliek esetében azonban ez az arány csak egynegyed volt. A munkanélküliek helyzetének viszonylag jelentős romlását érzékelték a megkérdezettek. Az érvényes választ adók háromötöde szerint romlott a munkaerőpiacon – szándékuk ellenére – kívül rekedtek helyzete, 14% szerint viszont javult. A nyugdíjasok esetében is több olyan válaszadót regisztrálhattunk, akik szerint a helyzet inkább romlott (42%), mintsem javult volna (22%). A három- és többgyermekes családok esetében viszont a romlást és a javulást érzékelők aránya gyakorlatilag megegyezik egymással (39-, illetve 38%). Ugyanez a helyzet az állami alkalmazottak esetében is, de itt viszonylag magas volt a változatlanságot érzékelők aránya (37%). A magánszektorban foglalkoztatottak esetében a csoport tagjainak helyzetét a tavalyi évben inkább javulónak látók (35%) valamivel többen voltak azoknál, akik inkább romlást érzékeltek (30%), a különbség azonban nem túl jelentős.

Az értékeléseket befolyásolta a válaszadók érintettsége. Így minél fiatalabb volt valaki, annál nagyobb valószínűséggel mondta azt, hogy a nyugdíjasok helyzete javult az elmúlt egy év folyamán, az életkorral viszont növekedett azok aránya, akik a nyugdíjasok helyzetének romlását tapasztalták. A nyugdíjasok többsége, 53%-a negatív változást érzékelt ennek a rétegnek a helyzetében, míg a munkanélküliek vagy az egyéb eltartottak kétötöde javulást látott. A fővárosiak között 56%-os volt azoknak az aránya, akik szerint a nyugdíjasok helyzete romlott 2000-ben.

A három- és többgyermekesek helyzetének rosszabbodását érzékelték az egy főre jutó háztartásjövedelem alapján a legalsó kvintilisbe tartozók fele, ezzel szemben a felső ötödbe tartozók fele javulást tapasztalt ugyanennek a társadalmi csoportnak a helyzetében.

Az állami alkalmazottak helyzete a felsőfokú végzettségűek több mint kétötöde szerint romlott. A magánszektorban foglalkoztatottak 38%-a szerint az állami alkalmazottak helyzete javult a tavalyi évben, ugyanezt az állami szektorban dolgozóknak csak a 26%-a észlelte. Feltűnő különbség mutatkozik a fővárosiak és a

vidéken élők között. Az előbbieik többsége, 52%-a szerint az állami szektorban foglalkoztatottak helyzete romlott, a vidékiek között ez az arány nem érte el a 30%-ot.

Az állami szektorban foglalkoztatottak egészen másként látják a piaci szektor dolgozóinak helyzetét, mint a sajátjukat, miközben a magánszektorban foglalkoztatottak értékelésében nem mutatkozik számottevő különbség. Az állami alkalmazottak többsége úgy látja, hogy a magánszektorban dolgozók pozíciói a tavalyi évben javultak (44%), de legalábbis nem romlottak (39%), és csak 18%-uk szerint romlott a magánszektorban érdekeltek helyzete.

A munkanélküliek helyzetének alakulását értékelő válaszokat jelentősen befolyásolta a válaszadók iskolai végzettsége. A legfeljebb általános iskolát végzettek több, mint kétharmada szerint a munkanélküliek helyzete a tavalyi évben romlott, a ugyanezt a felsőfokú végzettségűeknek csupán a fele állította. A diplomások egynegyede szerint aki 2000-ben munkanélküli volt, jobban élt, mintha a 2000. évet megelőző időszakban lett volna munkanélküli. A munkanélküliek véleménye eltér, de nem jelentősen a teljes népesség értékelésétől: kis mértékben felülreprezentáltak közöttük azok, akik a munka nélkül lévők helyzetének romlását tapasztalták az elmúlt évben, és alulreprezentáltak, akik javulást észleltek. Számottevő véleménykülönbség mutatkozott a magán- és az állami szférában foglalkoztatottak álláspontja között. Az állami alkalmazottak egynegyede szerint a munkanélküliek helyzete javult az elmúlt egy évben, 37%-uk szerint pedig romlott. A magánszektor dolgozó ennél rosszabbnak látták a helyzetet: csupán 15%-uk szerint javult a munkanélküliek helyzete 2000-ben, 55%-uk negatív változást tapasztalt.

3.4. sz. táblázat Különböző társadalmi csoportok helyzetének alakulása 2000-ben lakossági vélemények alapján (ötfokú skálán: 5 – nagymértékben javult, 4 – kicsit javult, 3 – nem változott, 2 – kicsit romlott, 1 – nagymértékben romlott)

	Javult	Nem változott	Romlott	Összesen	N=	Érvényes válaszok átlaga	Nem tudja, nem választott*
Nyugdíjasok	30,4	27,7	41,9	100,0	1470	2,74	3,4
Három- és többgyermekes családok	38,3	22,7	39,0	100,0	1279	2,89	16,0
Állami alkalmazottak	30,8	36,9	32,3	100,0	1211	2,95	20,4
Magánszektorban foglalkoztatottak	34,9	34,7	30,4	100,0	1173	3,03	22,9
Munkanélküliek	14,0	26,4	59,6	100,0	1298	2,27	14,7

*Az összes megkérdezett %-ában

Megjegyzés. A „Javult” kategóriát az ötfokú skála 5-ös és 4-es, a „Romlott” kategóriát pedig a skála 1-es és 2-es értékeinek összevonásával képeztük.

3.1. sz. ábra Különböző társadalmi csoportok helyzetének alakulása 2000-ben lakossági vélemények alapján (öt fokú skálán értékelt érvényes válaszok átlaga)

